

## Odlomki iz človeške tragikomedije.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

### 1. Pepita.

**B**ilo je v poletnem času, ko sem v nekem mesteci na slovenskem Štajerskem sédel v kočijo, ki me je čakala pred gostilno, da me popelje do pol ure oddaljene železniške postaje. Že se mislim odpeljati, ko stopi gostilničar k vozu in me prosi, naj bi se smela peljati z menoj gospá, katera bi sicer zamudila vlak, ker ji ne more dobiti družega voza.

„Zakaj ne? Prostora je dovolj, toda le brž, da pridemo še o pravem času.“

„Tako, takoj!“ odgovori gostilničar in hití v hišo, odkoder se kmalu vrne s kovčegom, za njim pa gospá, ki séde na prostor poleg mene.

„Zdaj le hitro dalje!“ kličem kočijažu.

„Ne bojte se, gospod doktor,“ tolaži krčmar. „Časa je še 40 minut, v 30 minutah pa ste na kolodvoru. Moj voz še nikdar ni zamudil vlaka. Po moji uri je zdaj ravno . . .“

Koliko, nisem mogel več slišati, ker so konjiči že dirjali po cesti, ki je vodila iz mesta po ravnem polji do železnice, katera tam doli za senčnim logom na visokem nasipu prekorači močvirnato dolinico.

Zdaj še le sem se ozrl po spremljevalki svoji in zapazil, da jo sili smeh okoli ustnic, ko se obrne proti meni in se mi zahvaljuje za prijaznost, nji izkazano. Bila je videti kakih trideset let stara, rednega, čednega obličja, s katerega me je gledalo dvoje jasnih očij, kakor bi se čudile, češ, ali me ne poznaš več, ali ka-li? Bil sem malo v zadregi, iz katere me kmalu reši zgovorna gospá z vprašanjem:

„Ali se me več ne spominjate, gospod doktor?“

„Zares, tako znana se mi zdite, pa ne vém . . .“

„Ne véste?“ seže mi šaljivo v besedo. „Poglejte me vendar natančneje. Ali sem se že tako postarala? Res, da je minulo kakih dvanajst let ali še več, ko sva bila skupaj v vinógradu Vašega prijatelja Čukiča. Skromna družbica nas je šla iz mesta in tačas se je jeden gospodov posebno bavil z malo osebico mojo. Dejal mi je, da sem krasna Pepita, ljubezniva Pepita . . .“

„Pepita!“ vskliknem in v spomin mi stopijo davno pretekli dnevi, zelena oáza v dolgočasni puščavi političnih zmešnjav in bojov. In zdaj, ko v

lice pogledam spremljevalki svoji, ki se mi veselo nasmehne, čudim se sam, da je nisem précej spoznal.

„Ne zamerim Vam, da ste tako pozabljivi, in kaj ne, postarala sem se, pa kako bi se ne? Ko bi Vi védeli, kaj sem vse prebila ta čas! Pa morebiti ste kaj čuli?“

„Prav ničesar. Odkar sem zapustil ta kraj, nisem povpraševal, niti pozvédel, kaj se je godilo tu.“

„Véste, da ste vi politikarji najpustejši ljudje na svetu!“

„Ne oporekam.“

„Dobro se spominjam, kako sem se jezila tisti dan, ko smo prišli tako veseli do Čukiča, sedli pred kletjo, postreženi z jedjo in s tistim sladkim vinom . . .“

„1834nik iz samih cibeb,“ dostavljam in zdi se mi, da še čutim na jeziku nepreseženo milobo in sladko gladkost tiste zlate kapljice.

„Da, da, sladko je bilo, kakor cibebe. In potem ste gospodje začeli prepevati in tudi me smo pomagale. Zdajci pa začnete govoriti o volitvah. Kaj vé m, koga ste imeli voliti, in vsa zabava je bila pri kraji. Ta nesrečna politika! In ko smo se vrnili v mesto, morala sem Vam obljubiti, da bom v čitalnici pomagala pri neki gledališki predstavi. Vi pa ste mi obetali poslati neke slovenske pesmi, katerih nikdar nisem prejela. Taki ste, tačas ves v ognji, toda danes me še spoznali niste. Oj, vi politikarji!“

„Le hudujte se, gospodična!“

„Gospodična? Kaj še! Poglejte ta prstan. Omožena sem, omožena, pa bolje, da bi ne bila,“ reče in težko vzdihne.

Radoveden jo pogledam.

„Povéjte mi,“ nadaljuje, „ali sem bila res (saj ste me poznali in slišali o meni), tako hudobna ali razposajena, da sem morala toliko trpeti v mladih letih življenja svojega?“

„Kaj hočete? Trpini smo vsi, ali ravno Vaš spol ima tako srečno naravo, da kmalu pozabite, kar se vam pripetí hudega.“

„Kako bi pozabila, kár me še vedno tiščí. Toda poslušajte in potem recite, sem li zaslužila tako nesrečo in tako trpljenje.“

In Pepita je začela pripovedovati:

„Kmalu po tistem izletu, katerega sva se spominjala danes, prišla je nova garnizija v naše mesto. Jeden oficirjev si je najel stanovanje v naši hiši.“

„Bil je mlad baron, kaj ne?“ šalim se jaz; „pogledal je Pepiti pre-globoko v temne oči, obetal zemljo in nebo in tako dalje.“

„Ni bil ne več mlad, še menj pa baron, ampak doma tam nekje na Dravskem polji in za petnajst let starejši od mene. Obetal je res vse, kar je imel in ni imel, vendar jaz sem ostala trdna in moja prva in poslednja beseda je bila: druge zveze jaz ne poznam, kakor zakonsko. K temu pa, kakor véste, pri vojakih treba kavcije in ker niti on, niti jaz nisva bila toliko premožna, sklenila sem pretrgati znanstvo, katero bi le oškodovalo dobro moje ime.“

„Kdo bi si bil mislil, da znate biti tako trdnosrčni.“

„Moj Jarnej pa, česar nisem pričakovala od njega, poišče si privatne službe in ko mu je bila zagotovljena, stopi pred mene in mi naznani, da opusti vojaščino, ako hočem ž njim stopiti pred oltar. Njegova poštenost in takšen dokaz ljubezni do mene, ganilo mi je srce in rekla sem: da! Sicer se pa morebiti še spominjate rodbinskih mojih razmer, zavoljo katerih sem morala vesela biti, da pridem od doma.“

„Torej je kvitiral Vaš Jarnej. To se res malokedaj pripetí. A Vi niste ž njim tako ravnali, kakor tista mariborska gospodična, zaradi katere je tudi službo kvitiral neki oficir, potem pa, ko se ji je predstavil v civilni obleki, ni ga hotela nič več poznati, češ, da to ni tisti mož, kateri je v oficirski uniformi zahajal k nji.“

„Slišala sem o ti smešni prigodbi in da je potem oče moral plačati oficirju odškodnino. No, Jarnej moj mi ni ugajal zavoljo uniforme, ampak ker sem se prepričala o njegovem poštemem mišljenji. Odpovedal se je vojaštvu in po poroki sva se preselila v Gradec, kjer je sprva stopil v privatno službo, leto pozneje pa bil imenovan blagajnikom na nekem javnem zavodu.“

„Dotlé je šlo še vse po sreči?“

„Res po sreči. V tistem zavodu, pol ure od Gradca, imela sva prosto stanovanje in toliko prihodkov, da sva dobro izhajala. In zdaj se je začela dolga vrsta lepih dnij in niti sanjalo se mi ni tačas, da bi moglo kedaj biti drugače. Minilo je tako osem let. Naš fant, bil je jedini, dorastel je za šolo. Ker je bila pa v tistem kraji samó préprosta kmetska šola, morala bi ali najeti privatnega učitelja, ali pa sina dati v Gradec. Prvo ni kazalo; a ločiti se od njega ter ga izročiti tujim ljudem, zdelo se mi je čisto nemogoče. Sklenila sem torej, da pojdem sama s fantom v mesto in si tam najamem sobico. Mož moj s tem ni bil zadovoljen. Vajen je bil na red in komoditeto v hiši, katere bi potem moral pogrešati. A jaz se nisem udala in jeseni, ko so se začele šole, preselila sem se v mesto. Nedavno poprej sem bila najela kúharico, da možu ne bi trebalo hoditi v krčmo. Iz početka je šlo vse dobro. Fant se je pridno učil, ob nedeljah pa sva se vozila domóv ali je

Jarnej prišel naju obiskat. Prešla je zima in bližala se Velika noč, katero sem upala prav veselo preživeti v rodbini. A zdajci je bilo vsemu konec, strašen konec.“

In Pepita si zakrije oči, iz katerih so se udirale solze.

„Kaj pa se je pripetilo?“ vprašam ginen. „Ali je morebiti smrt —“

„Ne smrt,“ seže mi v besedo. „Oh, da bi bil umrl, predno je to storil! Žalovala bi, pa spomin bi me tešil in sinu bi v mlado srce vtisnila blestečo podobo prerano umrlega očeta. A zdaj? Oskrunjeno je njegovo ime in madež je tistemu, kdor je mora nositi.“

„Vaš mož je bil blagajnik, kakor ste mi pravili. Torej si lahko mislim, da je storil, kar se dan danes mnogokrat pripeti.“

„Da bi le to bilo! A ravnal je vse huje; tako grdo, da ni vreden, da ga še nosi zemlja.“

Žalost se ji je izpremenila v jezo in oči so se žarile od strastnega srdú.

Potem nadaljuje:

„Bilo je blizu poludne tistega nesrečnega dneva, katerega nikdar ne bom pozabila. Pripravljala sem kosilo za sebe in za fanta, ko potrka in naglo v sobo stopi pristav tistega zavoda, v katerem je služboval moj mož. Veselo ga pozdravim, misleča, da mi ima kaj poročati. Toda on se nemirno ozira po sobi in hlastno vpraša: „Ali je Vaš soprog tukaj v mestu?“ Začudila sem se, a ničesar hudega slutila. Odgovorila sem, da se vsaj ni oglasil pri meni. Ako je v mestu po opravkih, gotovo pride vsak čas. Pristav zmaje z glavo: „Torej ni tukaj prenočil?“ — „Saj véste, da nikoli ni ostajal v mestu čez noč,“ odgovorim. „Kaj pa se je zgodilo, za božjo voljo?“ — In pristav mi ves razburjen pové, da se je včeraj popoldne odpeljal moj mož, rekši, da pojde mene obiskat in da se bodé vrnil še le zjutraj. Ker ga pa danes vse dopoldne ni bilo in se zaradi tega ne more v blagajnico, odposlal je ravnatelj pristava, da pozvé, kje je blagajnik in zakaj se ni vrnil. „Za gotovo sem pričakoval, da ga najdem pri Vas, in zdaj res ne vé, kaj bi mislil.“

„Lehko si mislite, kako sem se splašila pri teh besedah. Gotovo se mu je prigodila kaka nesreča, bila je moja prva misel. Brž se opravi in hitim s pristavom k mestnemu redarstvu, vendar tam niso ničesar védeli o mojem moži. Morebiti pa se je že vrnil, in ker tudi pristav ni znal drugega sveta, odpeljala sva se domóv na zavod.“

„Tam je že težko čakal direktor zavodu in ko je mene ugledal poleg pristava, zavzel se je in z nama vred hitel v naše stanovanje, katero pa je bilo zaprto. „Kje li je kúharica?“ vprašam in pozvém,

da je tudi že od včeraj ni bilo videti. Meni se je od vsega tega kar vrtelo po glavi. Vrata odpremo z velikim ključem in vstopimo. V vsem stanovanju ni žive duše. Šifonêrja, v katerih je bila moževa in moja obleka, bila sta odprta in skoraj vsa prazna. Na mizi je ležal mali ključ do blagajnice, katerega je pograbil vodja in hitel s pristavom v blagajnično sobo. Jaz pa sem stala kakor okamnena sredi praznega stanovanja. Strašna slutnja mi je pretresla živce. „Ne, ne, to ni mogoče!“ vskliknila sem glasno, da se utolažim. Tolikokrat sem si pozneje predstavljala v duhu tiste grozne trenutke, da se jih še danes spominjam, kakor bi jih bila ravno preživela. Pa mučna misel se ni dala odpraviti. Zarila se mi je v možjane in me tirala po stanovanju, da bi našla sled in rešitev meni nerazumljivega dogodka. Končno najdem na pisalni mizi med papirji listek, na katerem berem: „Ne povprašuj po meni! Misli si, da sem mrtev!“ Torej ni mrtev. Pa zakaj je pobegnil? In vnovič se me je lotila tista sumnja. Pogledam v kuhinjo in vidim, da je tudi kúharica, kar je imela svojega, odnesla s seboj.“

„Povédati Vam moram, da sem par tednov poprej, predno sem se preselila v mesto, najela novo kúharico; bila je Korošica in kakih petindvajset let stara, ploščatega obraza z malo navzgor zavihanim nosom, napetim vratom, majhna debeluša brez vsake lepote. Še danes ne umem, da mora taka ženska ugajati možu, kateri . . .“

„Dokazal je gotovo dober ukus, ko si je izbiral tovarišico za življenje.“

„Da bi ga nikdar ne bila videla, tega potuhnenca, hinavca, lažnjivca!“ odvrne Pepita vsa srdita. „Vse bi mu odpustila, a da on mene zavrže zaradi take potepenke, kadar na to mislim, vskipi mi kri od jeze. Ko se mi je začelo tako strašno svitati — spominjala sem se, da me je v poslednjem času, kadar sem ob nedeljah prišla obiskat moža, ta ženska nekako srdito gledala in se proti meni nosila, kakor bi bila ona gospodinja — ko sem vse to premišljevala, čutila sem prvičkrat v življenji, kaj je prava nesreča. Sedaj vstopi vodja in na njegovem resnem obrazu sem poznala, da se tudi v blagajnici ni našlo vse v redu. Vodja mi naznani, da v blagajnici pogreša več tisoč goldinarjev, da bode to iznevêrjenje še danes ovadil sodišču, v pokritje škode pa da mora vse, kar je v stanovanju, dati pod ključ. V tem trenutji si nisem druzega želela, nego da bi se zemlja odprla in me požrla. Vsa obupana se zgrudim na stol in začnem na glas jokati. Vodji se usmilim, skuša me tolažiti in me povabi, naj ostanem v njegovi družini, dokler se ne razjasni vsa stvar. „Gotovo imate sorodnike,“ dejal je tolažilno, „ki bodo podpirali Vas in Vašega sina.“

„Sina mojega! Kakor bodalo v srce me je zadela strašna skrb ne zaradi mene, ampak za nesrečnega otroka. Vsa zmedena bežim na dvorišče, kjer je še čakal voznik, ki me je bil pripeljal s pristavom. „Le brž nazaj v mesto!“ velim mu, ne da bi si vzela časa posloviti se od vodje, ki me je skušal umiriti s tolažilnimi besedami.“

„V stanovanji svojem najdem sinčka, kateri ves objokan ni védel, kam sem izginila. Ko me je zagledal, zavriskal je od veselja in mi je hitel v naročaj. Strastno sem ga pritisknila k sebi: „Zdaj sva sama na svetu!“ Začuden me pogleda in vpraša: „Kaj pa delajo ata? Ali mi ničesar niso poslali?“ — Oh, to so Vam bili strašni trenutki! Kaj naj odgovorim? Divja zver skrbi za svoje mladiče in on, ki je pred Bogom in svetom storil sveto prisego, zavrzel je ženo in sina. Ljubezen, katero nama je kazal, bila je le hinavščina in zdaj se poteplje z razuzdano vlačugo. Ali naj to povém sinu in vlijem strup v čisto otroško dušo? Ne! Naj živi, dokler mu se od druge strani kedaj ne odgrne žalostna resnica, v njegovem spominu neomadeževana podoba očetova. Vse svoje moči zberem: „Nikdar več ne bodeš videl očeta. Bog ga je poklical k sebi!“ Ubogi otrok me iz početka ni razumel, pa ko mu povém, da so umrli oče in da so že pokopani, zgrudil se je zraven mene na tla in ihtel: „Saj ni res! Ko bi bili tako hudo zboleli, poslali bi po naju. Ni res! Ne!“ — Pa kaj Vam vse to popisujem. Kdor sam ni doživel take muke, ta ne vé, kaj je trpljenje.“

„Nastopila je noč. Otrok je zaspal, pa jaz — obupana sem sedela poleg posteljice in bolj črna, kakor noč se mi je zdela prihodnjost. Kako in s čim bodem preživila sebe in otroka? Kar sem še imela od poslednje mesečne plače, to je bilo vse premoženje moje. Od sorodnikov, kakor sami véste, nisem imela pričakovati nobene podpore. V šivanji sem bila dobro izurjena, pa koliko si zasluži najboljša šivilja? Toliko, da ravno od lakote ne pogine. Taka usoda je čakala mene, ki sem bila dozdej vajena če ne razkošnega, pa vsaj dovolj dobrega in breskrbnega življenja. Strašne misli so mi rojile po glavi. Skozi odprto okno sem slišala od daleč šumljanje bližnje Mure. Kolikokrat me je poprej zibalo v sladko spanje, tisto noč pa se mi je zdelo tako vablivo, da me je s silo potegovalo iz sobe, pogrezniti se v mrzlih valovih in konec bi bil vseh nadlog. Tiho vstanem, da bi odšla. Toda otrok nemirno spajavoč kliče poluglasno: „Mama, kje ste?“ Zgrabi me za roko in jo drži krčevito. Otroški glas me je pretresel, ustrašila sem se sama pred seboj, pokleknila poleg posteljice in molila. Rahlo sem poljubila ubogo siroto in moje solze so rosile moje in njegovo lice.“ —

„In tudi ta noč je minila in nisem ni umrla ni zblaznela od žalosti in skrbi.“

„Z novim dnevom se je začelo za mene novo življenje, doba neumornega dela in neprestanega boja z uboštvom. Sreča, da sem bila trdnega zdravja in spretna v ročnih delih. In hvaležno moram priznati, da sem našla toplo sočutje in podporo zlasti v prvem času, ko sem je najbolj potrebovala.“

„Kaj pa z Vašim možem?“ vprašam. „Ali še živi?“

„Prve dni se mi je večkrat vsiljevala misel, da se bo spet vrnil in da le kakšna slučajna nesreča ga je spravila v zadrege, iz katere pa se bo že rešil. A tretji dan mi pride naznanjat policijski komisar, da je policija v Trstu zgrabila mojega moža, ko se je mislil ukrcati na ladjo, namenjeno v Ameriko. Ž njim je bila tista ženska. Denarja so le malo našli pri njem. Bil je potem nekaj časa v zaporu v Trstu, potlej so ga spravili v Gradec, kjer je bil obsojen na dve leti ječe.“

„In Vi ga niste videli niti poiskali, dokler je bil v zaporu?“

„Kaj vendar mislite o meni! Človeka, ki je razbil vso srečo mojega življenja in sinu svojemu zapustil omadeževano ime, da bi ga šla jaz obiskat? Za mene je bil mrtev in vesela bi bila slišati, da ga ni več med živimi. Ko je prebil kazen svojo, znal si je spet dobiti službo v neki pisarni in — kadar se tega spominjam, vskipi mi kri od jeze.“

„Vzel je k sebi tisto Korošico, kaj ne?“

„Tega ne. Ona ženska je izginila; kam, mi ni znano. Vendar da spoznate nesramno predrznost tega človeka, čujte, česa se je lotil. Dopisovati mi začne in me prositi, naj bi vse pozabila in se spet ž njim združila. Gnusno mi je bilo čitati hinavsko njegovo hlinjenje in metala sem pisma v ogenj. Nekega dneva pa, ko sem sama bila doma, odpró se vrata in vstopi on sam. Jeza me je tako premagala, da prvi trenutek nisem mogla izpregovoriti besede. On se vrže na kolena pred mene, skuša poprijeti me za roko in začne se jokati. „Odpústi mi! Najnesrečnejši človek sem na svetu. Bog vé, kaj me je tačas zmotilo. Pamet se mi je zmešala. Dovolj sem trpel. Odpústi mi zavolj najinega sina!“ Jaz planem kvišku, sunem ga od sebe in tresoča se od srdú mu pokažem vrata: „Ne oskrunjaj imena mojega sina s svojim strupenim jezikom. Poberi se odtod, da te nikdar več ne zagledam, hinavec grdi! Kakor jaz, tako te zaničuj ves svet.“

Ker se ne gane, odprem vrata, in ves pobit odide.

„Prav ste storili, pa vendar mi je prava uganjka, kako je mogel tako slep biti Vaš mož, da si je uničil vso eksistencijo svojo. To res ne kaže zdrave pameti.“

„Tudi meni se je dostikrat zdelo, da se to ni moglo zgoditi naravnim potom, ampak da je tista ženska mu to napravila, Bog vé s čim.“

„V srednjem veku bi jo bili sežgali kakor copernico.“

„Oj, take ženske bi tudi zdaj zaslužile, da bi se sežigale na grmadi,“ meni gospá Pepita; „in ž njimi taki možje.“ —

V tem, ko je Pepita pripovedovala o svoji nesreči in svojem trpljenji, pomikal se je voz enakomerno dalje in že se je prikazala za drevjem skrlnata streha kolodvorskega poslopja.

„Kam ste zdaj namenjeni?“ vprašam, ko izstopiva na kolodvoru.

„Uganite! Pa saj ne boste! V Ameriko!“

„Pa ne naravnost,“ odvrnem in se smejem.

„Vi mislite, da se šalim. Danes res še ne pojdem. Ali pripravljeno imam vse in v malo tednih bodem plavala po morji v novi svet. Tam imam prijateljico, ki me vabi, da pridem in mi je preskrbela že dobro službo v velikanski fabriki za perilo. Sina vzamem s seboj. V Evropi pustiva staro svoje ime, vse žalostne spomine in začneva na novo živeti v Ameriki. Jaz že težko pričakujem dneva, da odidem. Kadar se bode Vam Evropa tako zamerila, kakor meni, pridite za menoj!“

„Zameri se življenje človeku tu in tam, a mirú in zadovoljnosti ne najdemo nì v starem, nì v novem svetu. Za Evropo pa vsaj znam, pri čem sem, američkih na pol Indijancev bi se moral še le privaditi, za kar sem prestar. Srečno potujte!“

Ločila sva se in se peljala vsak na svojo stran, jaz proti Ljubljani, Pepita v Gradec. Ali je šla, in kedaj je šla preko morja, ne vé.



## Slavni Slovenci.

### II.

**Peter Pavel Glavar.**

Spisal Ivan Vrhovec.

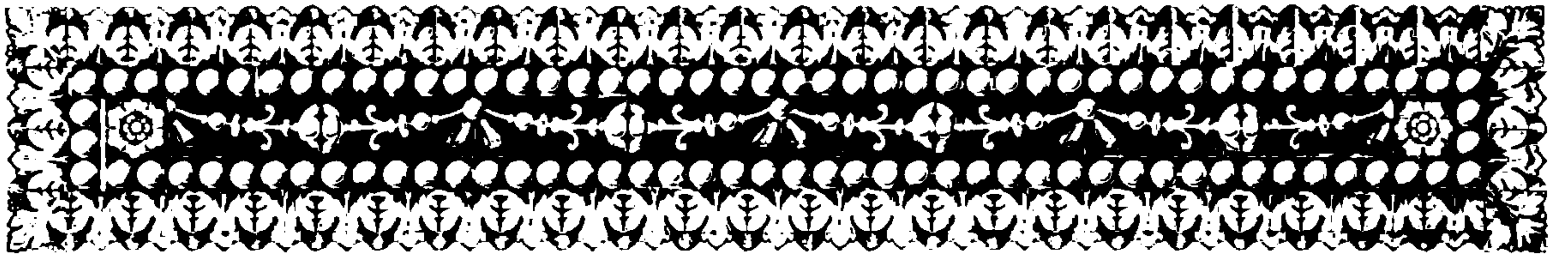
(Dalje.)

### II.

**T**ako pripoveduje Stratil!

Res, z gorečim navdušenjem in ljubezni polnim občudovanjem je opisal Glavarjevo življenje, ki je zanimivo, kakor bi se bila usoda ravnala po kakem načrtu, napisanem od izurjenega romanopisca. Ubog slovenski najdenček, ki ni poznal nì matere nì očeta, postal je imovit graščák, jeden največjih dobrotnikov trpečih svojih bratov in uzor.





## Odlomki iz človeške tragikomedije.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

### II.

#### Petega septembra bo počilo.

**T**am, kjer se Sotla dolgočasno vije po dolinici, kakor v globoke misli vtopljenja, zakaj politično loči dva naroda, ki sta upravo le jeden narod, stoji ob cesti pod gričem nekaj čednejših hiš, nego so v tistem kraji navadne po kmetih. In ta kopica hiš s cerkvijo v sredi ima naslov „trg“, dasi je manjša, nego marsikaka vas.

Čujte, kaj se je l. 1882. smešnega prigodilo v tem trgu. Prigodilo se je nekaj komičnega brez vse tragike, kar se le malokedaj pripetí v našem življenji, nasičenem od poroda pa do groba z zmotami, trpljenjem in nevspešnim delom.

Lansko jesen me je peljala pot skozi trg in ker se je že mračilo, sklenil sem se tam ustaviti ter obiskati župnika, s katerim sva bila znana že iz prejšnjih let. Povabi me, naj prenočim pri njem, kar sem tudi rad storil. Dokler se je pripravljala večerja, donese župnik kupico vina in pogovarjati sva se začela, razume se, o naših narodnih težnjah in o bridki sedanjosti ter se tolažila s srečnejšo prihodnostjo. Ko gledam skozi okno doli po trgu, vidim pred hišo, v kateri je bila žandarmerijska postaja, stati dva žandarja, s katerima se je živahno pogovarjal gospod, večkrat kažoč proti farovžu.

„Naš župan!“ reče smehljaje se župnik. „Gotovo Vas je videl pri meni vstopiti in zdaj mu ne dá miru, dokler ne pozvé kdo ste, kaj tukaj delate in zlasti, kaj imate p r i m e n i opraviti.“

„Mož vendar ne misli, da sem nevaren javni varnosti?“

„Tega ne, pa javnemu miru. Kajti kdor občuje z menoj, ta je národen in kdor je národen, ta po mnenji našega župana kalí mir. No, glejte, jeden žandarjev že gre v krčmo, kjer ste pustili voznika, drugi pa stopa gori po trgu in gleda na našo hišo.“

„Pod takim strogim varstvom bodeva vsaj mirno spala,“ rečem jaz in odprem okno, mimo katerega je ravno korakal stražnik javnega miru in oči svoje zvedavo obračal náme.

Ko se obrnem od okna, vidim župnika iskati po pisalni mizi in ko najde neko pisanje, začne se glasno smijati, ter mi je pomoli. Razgrnem je in vidim, da je ukaz okrajnega glavarstva do župnika, naj ob ti in ti uri ostane domá, ker bode zaslišan o neki stvari.

„In kakšna stvar je bila to?“ vprašam.

„Ravno to Vam hočem povédati, ker sem se zagledavši žandarje in župana, spominjal tiste smešne prigodbice, da spoznate, kaj se časih izvije iz najbolj nedolžne besede. Človek bi se res moral vselej ravnati po svetopisemskih besedah: Da! Da! ali Ne! Ne! — Vse drugo je odveč.“

Sédeva k mizi. In ko sva se okrepčala z jedjo in s požirkom vina, začne župnik pripovedovati:

„Predlanskim prve dni meseca avgusta sem bil poklican k tukajšnjemu trgovcu Labiču, čegar mati, že dolgo boleha, se je želela spovedati. Ko opravim spoved in obhajilo, odidem. Labič me spremi do vrat, kjer sva se malo časa pogovarjala o raznih stvareh. Tam na pragu stoječ sem izustil, kakor sem pozneje zvédel in se res spominjal, usodepolne besede, ki so toliko preglavice delale našemu županu in gospodu okrajnemu glavarju. Še tisti dan sem videl ravno iz tega okna, odkodar se pregleda ves trg, ko sem po obedu slučajno stal pri oknu, da je Labič prišel z županom vred iz hiše svoje in da sta šla potem skupaj k doktorja, politiškemu svojemu somišljeniku, kjer sta se mudila delj časa. Čemu spet stika glave ta trójica? mislim si. Volitve ni blizu in konkordat je tudi že zdavnaj odpravljen. Čez nekaj časa se prikaže župan in gre naravnost v žandarmerijsko postajo. Sodil sem tedaj, da se je morala zgoditi kaka tatvina, ali kak drug zločin, zaradi katerega je trebalo županu dogovora z žandarmerijo. Pozabil sem vso stvar, a malo dnij pozneje sem opazoval, da me ljudje gledajo nekako sumnjivo, da se me izogibajo, kakor nevarnega človeka; ona trojica pa, kadar sem srečal jednega ali družega, kazala mi je tisti obraz, raz katerega se bere: „Zdaj smo te ujeli! Dolgo si nas jezil, a zdaj te imamo v zanjkah.“

„Začel sem premišljevat, kaj to pomeni, a vest moja mi ni očitala ničesar. Najbolj čudno pa se mi je zdelo, da sem bil od tistega časa pod posebnim nadzorstvom žandarmerije, katera je pazila, kdo zahaja k meni, zlasti ako je prišel kak tujec in katera je tudi zasledovala, kam jaz hodim, posebno če sem, kar pa se je malokdaj zgodilo, šel na hrvaško stran k temu ali onemu tovarišev svojih.“

„Tačas so se, kakor se gotovo spominjate, na Hrvaškem posebno v Zagorji, kmetje uprli proti gosposki in vsak dan je bilo slišati ob

izgredih na raznih krajih. Zlasti so napadali židove, ki res neusmiljeno deró ljudstvo na Hrvaškem. Na štajerski stráni so se mnogi začeli bati, da ne bi uporne čete prodrle preko meje. Zato se nisem čudil, ko sem prve dni septembra videl prihajati mnogo žandarjev od drugih postaj, ki so stražili v okolici in po meji. Ob jednom pa dobim od našega okrajnega glavarja tisti ukaz, katerega sem Vam bil poprej pokazal. Kaj neki hoče od mene? premišljuje. Drugi dan se pripelje in vstopi pri meni ob določeni uri sam okrajni glavar. Mož navadno jako pri-ljuden, kaže mi tako resen obraz, da sem bil ves osupnen. Ko sédeva, položi na mizo akte, katere je imel v rokah, razgrne polo belega papirja, na kateri sem videl vrhu glave zapisano: „Protokoll“ ter me jame izpraševati.“

„Prišel sem v uradnih stvareh v silno imenitni stvari in poziv-ljem Vas, odgovarjati mi odkrito in resnično.“

„Gospod glavar! Poznate me, da nisem nikdar ničesar zakrival, ampak vselej govoril resnico,“ odvrnem mu mirno, a odločno.

„Dobro, pa danes gre za stvar, katera se v prvi vrsti dotika Vas. Želim, da se do dobrega opravičite, kajti bilo bi mi prav neprijetno, ko bi se moralo uradno ali celo sodno postopati proti Vam, neprijetno že zavoljo stanu, kateremu pripadate. Odgovorite mi tedaj na sledeča vprašanja:“

Glavar pomoči peró v črnilo. — „Ali niste pred štirimi tedni obhajali matere trgovca Labiča?“

„Obhajal!“ odgovorim.

„Ko ste se poslovili, obrnili ste se na pragu še h g. Labiču, ki Vas je spremljal do vrat in izustili ste te-le besede: ‚Petega sep-tembra bo počilo, škoda da mene ne bo zraven!‘ in potem ste odšli.“

Jaz debelo pogledam glavarja, ki je srpo v me upiral oči svoje. Še sanjalo se mi ni v tistem hipu, da bi bil jaz kedaj to govoril. Ko molčim, ponavlja glavar naglašujoč vsako besedo:

„Petega septembra bo počilo‘ — ali tajite? Tedaj Vam povém, da je g. Labič pripravljen vsak čas priseči, da ste mu Vi to rekli, še na pragu stoječ in sicer tako nekako, kakor bi ga hoteli svariti.“

Napenjal sem svoje možjane, pa izginilo mi je bilo popolnoma iz spomina, o čem sva se tačas menila z Labičem. Glavarju to povém, a on neverjetno zmaje z glavo.

„Vi tedaj tajite? Potem bo treba konfrontacije.“

„Ne tajim, pa tudi ne pritrjujem. Sicer pa res ne razumem, kaj bi pomenile one besede, ko bi jih bil tudi res izgovoril?“

„Vi ne umejete? Ali nečete umeti? Ali kaj-li? Dozdaj sem mislil, da sami niste bili zapleteni, pa Vaša tajitev mi je v dokaz, da Vam je znano, kar se kuje tóstran in ónostran Sotle.“

„Meni znano? Kaj neki? Čim dalje, tem menj Vas umem, gospod glavar!“

„Torej Vi ne véste, kaj se godi ónostran meje na Hrvaškem? Vi ne véste o kmetski ustaji, in kako razdivjano ljudstvo požiga in mori?“ vpraša glavar in me gleda skozi naóčnike kakor sodnik inkvizita.

„Kako bi ne vedel, ko nam vsak dan dohajajo vesti o tamošnjih izgredih, o napadih na židove in njihovo blagó, toda o pobijanji ali umorih nisem slišal. Pa kaj imam jaz opraviti s temi izgredi?“ vprašam nejevoljno.

„Ker se delate tako nedolžnega, povém Vam brez ovinkov, česar ste na sumnji. Vam je bilo znano že tačas, ko ste govorili z Labičem, da se med našim ljudstvom pripravljajo jednaki izgredi, kakor na Hrvaškem. Vi ste že tačas vedeli celó za dan, kedaj se kmetje upró; kajti rekli ste: *„P e t e g a s e p t e m b r a b o p o č i l o!“* Danes imamo drugi dan septembra, torej v treh dneh bi se imelo zgoditi, kar se je nameravalo. Toda . . . in glavar ponosno vzdigne glavo. . . . „oko zakona čuva in politiško oblastvo ni slepo in gluho. Mi smo skrbeli, da se niti za trenotek ne bo kalil javni mir. Žal mi je za Vas, da ste se v svojem fanatizmu dali zapeljati v take spletke. Kajti dobro vemo, da na Hrvaškem gre le proti Madjarom iz narodnega sovraštva in pri nas bi šlo proti Nemcem. To je sad tistega vednega hujskanja. In zdaj ne tajite več in me ne silite, da Vas izročim sodišču.“

Ko sem vse to slišal, zdelo se mi je, da se ali glavarju ali meni meša po glavi. Bil sem tako osupnen, da nisem mogel précej odgovoriti. Toda očitanje, da sem v zvezi s hrvaškimi izgredniki in da naše ljudi podpihavam k enakim silovitostim, razburilo mi je živce, da zakličem ves srdit:

„To je grdo obrekovanje in vsakega bom tiral pred sodišče, kdor mi tako nesramno oskruni čast mojo!“

„Obrekovanje? To se bo pokazalo,“ zavrne me glavar. „Pa ker vidim, da ste razvneti, ne bom zdaj sklenil protokola, ampak popoldne Vas zaslišim še jedenkrat. Upam, da se do tačas premislite in vse odkrito povéste. Zagotavljam Vas smem, da se Vam ad personam ničesar ne zgodi, ako razkrijete tajne spletke, kojih niti so napeljane, to dobro vémo, od tiste stranke . . .“ Glavar zdajci umolkne, ker se je menda

domislil, da bi izdal kako uradno skrivnost, ko bi kaj več povédal. Odšel je in s seboj vzel svoje akte in tisti svoj protokol.

Ostal sem sam in čeprav si ničesar nisem imel očitati, in čeprav sem ob vsi vstaji védel samó to, kar sem slišal in čital v časnikih, bilo mi je vendar neprijetno, da se more sploh proti meni roditi takšno sumničenje. In óne besede, ako sem jih res izpregovoril, kaj sem hotel reči ž njimi? Sédem ves zamišljen k pisalni mizi in začnem premetávati knjige in pisma, ki so ležala na nji. Zdajci zagledam razgrnen listič in ko ga vzamem v roke in preberem, začne se mi svitati po glavi in bliskoma se mi vrne v spomin tisti ominozni pogovor. Zasmajem se na glas, da je cerkovnik, ki je ravno vstopil, strmé obstal in se ves zmeden čohal za ušesi.

Po obedu pride spet okrajni glavar. Njegov obraz je bil videti še bolj nagrbančen in temen. Jaz ga smehljaje pozdravim.

„Kakor vidim, ste prav dobre volje. Tedaj smem upati, da razodenete vse brez ovinkov.“

„Vse, gospod glavar, ker bi itak nič ne opravil proti spovedi gospoda Labiča.“

„Tako je prav in pošteno!“ reče glavar, kateremu se lice razvedrí ter pripravi peró, da nadaljuje zapisnik.

„Vi tedaj priznavate, da ste rekli Labiču tiste besede?“

„Priznavam!“

„Torej ste že tačas znali, da se delajo na tajnem priprave za vstanek, ki bi imel počiti 5. septembra?“

„Jaz, da bi bil védel za kakšen vstanek? Ali se Vam sanja gospod glavar?“

„Niste li sami ravnokar priznali, d a p o č i 5 . s e p t e m b r a ?“ vpraša nejevoljno glavar.

„Seveda bode počilo,“ odgovorim in s povzdignenim glasom dostavim: „Počilo bode in zemlja bode rdeča od prelite krvi...“

„Grozno!“ vsklikne glavar in peró mu pade iz roke.

„Toda, ne bojte se, gospod glavar, p o k a l o b o l e v g r a š č i n s k e m l o g u n a z a j c e i n s r n j á k e.“

„To je blasfemija in zasramovanje državnega oblastva!“ zakričí glavar in ves zagorel od jeze vstane s stola. „Mislil sem z Vami ravnati milostno z obzirom na suknjo, katero nosite, pa slabo zahvalo imam od tega!“

Da bi se bil jaz najrajši glasno smíjal, ko sem videl moža tako razburjenega, pihajočega okoli sebe v sveti jezi, to je naravno; toda umeje se samó ob sebi, nisem ga hotel razžaliti in dejal sem mirno:

„Prosim, da zapišite v protokol izpoved mojo in potem sodite!“

Beseda: „protokol“ je z neko magično silo vplivala na razvnete živce glavarjeve in že namočeno pero se je bližalo papirju željno dotikati se ga in po njem praskati, kakor kokoš brska po peski, dokler ne najde kakega zrnca.

„Ravno tisti dan,“ pravim, „ko sem pozneje šel spovedávat gospó Labičevo, dobil sem od graščinskega oskrbnika ta listek, v katerem me vabi na lov na 5. dan septembra, ker pozna veselje moje do lova. No, ko pogledam v koledar, vidim, da moram ta dan k podružnici, opravljat naročeno mašo, da se tedaj lova ne bom mogel udeležiti. Ker sem mislil, da je tudi g. Labič povabljen, dejal sem mu tačas pri odhodu: „P e t e g a s e p t e m b r a b o p o k a l o ; š k o d a , d a m e n e n e b o z r a v e n .“

„Zapisal sem Vašo izpoved,“ reče glavar in si utakne peró za uho. „Pa vendar me ne imate za tako naivnega, da bi verjel temu izgovoru. Naznanjam Vam tedaj, da pride jutri sodnik sam, zaslišavat priče pod prisego in potem si sami pripisujete sitnosti, v katere boste še zabredli.“

Še mi velí, naj podpišem protokol, kar sem storil, in potem odide glavar v veliki nejevolji.

Drugi dan je bilo še zmerom polno žandarjev po trgu in okolici. Sodnik se pripelje naravnost k meni, a ker ni imel takih predsodkov, kakor glavar, bila je stvar kmalu pri kraji. Poklical je le še graščinskega oskrbnika, ki je seveda vsemu pritrnil. Drugi dan so se izgubljevali vnanji žandarji. Petega septembra pa je potem res počilo in je ves dan pokalo. In ker sem dobil namestnika za naročeno opravilo pri podružnici, bil sem tudi jaz zraven in če ne srnjaka, vsaj par zajcev sem položil na tla. Zvečer pa smo praznovali pri oskrbniku srečno zmago — nad divjačino.



## Tvoje oči.

Tvoje oči, lepé oči,  
Iz njih ljubezen mi gorí.

Na meni le počívajo,  
V srcé mi pôkoj vlvajo.

Oči lepé, oči krasné,  
Ko bisera se mi blesté.

Blesté se mi, ko zor mladán,  
Ko rosne kaplje svit zlatán

Plamtíte mi do konca dní,  
Tvoje oči, lepé oči!

Svojmir.





## Odlomki iz človeške tragikomedije.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

### III.

#### Usodni dan.

**K**o sem bil leta 1860. v Kranji za zdravnika, imel sem veliko prostega časa. Ljudje v tistem letu niso hoteli zbolehati in moje sanje o zlati praksi so kmalu splavale po Savi. No, živeti se je dalo za silo in ker človek, dokler mu še sije zarja mladosti, ne misli na nakopičenje posvetnega blagá, počutil sem se prav dobro v starikastem mesteci in si nobenih skrbij ne delal za prihodnjost. Čitalnic tačas še nismo poznali. Zato pa je Kranj imel svojo kazino, kjer se je shajala „haute volée“, zlasti uradniki. Gospodje so me izvolili predsednikom, menda zategadelj, ker sem najbolj utegnil. Prvo moje delo v novem dostojanstvu je bilo, da sem naročil „Novice“, katerih doslej ni bilo med kazinskimi časniki. To je spekle nekatere kazinarje in malodane bi postala kriza v društvu. Pa narodno nasprotstvo začetkom leta 1860. še ni bilo tako ostro in okrajni predstojnik gospod Derbitsch, že tačas mogočen, bil je v tem vprašanji celó na moji strani.

V tistem času sem pisal tudi prvi svoj dopis v slovenski list, v „Novice“. Na Gašteji se je prigodila vojakom pri vajah neka nesreča, in vse to sem vestno in obširno opisal v „Novicah“. Dr Bleiweis me je pohvalil in vsodbujal, naj še večkrat kaj pišem. Moje prijateljstvo z g. Derbitschem, s katerim sva skoraj vsako popoldne piketirala v kazini, bilo pa je močno omajano, ko je mož slišal, da sem v njegovem okraji nabral 1200 podpisov za tisto slovensko prošnjo, katera se je potem z 20.000 podpisi izročila Schmerlingu. To je bila prva moja narodna agitacija in dr Bleiweis je bil zopet prav zadovoljen, ko mu prinesem cele kupe podpisanih pol iz vseh župnij kranjskega okraja.

Proti večeru sem se najrajši sprehajal ob Kokri mimo pokopališča po polji do malega senčnatega gozda, da sem imel pred seboj prekrasni razgled na Storžič, Grintovec in Karavanke. Na teh spre-

hodih sem se večkrat srečal z g. Florijanom, kranjskim meščanom, ki zdaj že tudi počiva v grobu, in šla sva večkrat skupaj ter se menila o raznih stvareh. G. Florijan je bil omikan mož, dasi brez akademiških študij in se je rad pogovarjal o filozofičnih in metafizičnih vprašanjih; socialna tačas niso še bila na dnevnem redu, kakor dandanes.

Nekega dne sva se zopet sprehajala po navadni poljski stezi ob Kokri in g. Florijan je zasukal govor na stari, a vedno zanimivi predmet, na človeško usodo in nepričakovane dogodbe v človeškem življenju.

Jaz sem trdil, da človek navzlic vsi previdnosti in modrosti ne more uteči svoji usodi in da pregovor: „Vsak je sam svoje sreče kovač“ le kaže o človeški domišljavosti in prevzetnosti. Vse se vrši po prirodnih, od stvarnika za vse veke urejenih zakonih, in v takem natančno določenem redu ni prostora za svobodno voljo, torej tudi ne za samovoljno uredbo pogojev k srečnemu ali nesrečnemu življenju. Moj spremljevalec je zagovarjal prosto voljo in menil, da se le takim ljudem godi slabo, kateri nečejo marljivo delati in nimajo dovolj trdne volje, da bi si pomagali iz zadreg in se vspeli do blagostanja. G. Florijan je lahko tako govoril, ker ga je podedovano premoženje obvarovalo pred položajem, v katerem se nahaja večina ljudstva, pred uboštvom, ki se začneja v zibeli in konča v grobu. Ko bi ga bila pa usoda postavila v siromašno koč, v kateri bi bil vzrastel v lakoti, telesni in duševni, ter v obojnem oziru zaostajal za srečnejšimi svojimi tovariši istih let, težko da bi bil sodil, da je „vsak svoje sreče kovač“.

Pritrdil pa je g. Florijan, da se prigodi človeku časih kaj tako nepričakovanega, bodi si dobrega ali slabega, da se mu izpreminja tek življenja, ne da bi vplival bil ali sploh mogel vplivati s svojo voljo. Kadar je g. Florijan izrekel kako trditev, imel je že pripravljeno dogodbo, s katero jo je dokazal. Vedel sem torej, da pride zdaj kaka historija in ker je g. Florijan znal kratkočasno pripovedovati, bilo mi je vselej po godi, kadar je začel z dokazom resnice.

„Takah nepričakovanih dogodeb,“ oglašim se jaz, „iz katerih se najbolj vidi, da človek ni kos usodi svoji, kar mrgoli v zgodovini vsega človeštva in vsakega posameznega človeka. No, kakor Vas poznam, imate na jeziku kak posebno eklatanten slučaj. Sédiva tedaj tukaj v senco“ — prišla sva ravno do gozdiča — „in pripravljen sem poslušati.“

G. Florijan se nasmehne.

„Zares eklatanten slučaj, o katerem ste morebiti že slišali, ker se je po vsem Gorenjskem veliko o njem govorilo in se še govori. V mislih imam gospoda Gazolija. Ime Vam je znano?“

„Ne, da bi se spominjal.“



„Torej ne véste, kaj se mu je pripetilo?“

„Ničesar ne vém. Le začnite! Radoveden sem.“

G. Florijan jame pripovedovati.

Ko je še Lombardo-Beneško bilo priklopljeno našemu cesarstvu, prigodilo se je časih, da je kakšen uradnik italijanske narodnosti bil prestavljen ali ex offo ali vsled svoje prošnje z Laškega v druge kraje cesarstva. Po tem poti je prišel Gazoli, ki še dobro nemški ni znal, sem na Gorenjsko in dobil je pri organizaciji cesarskih uradov v petdesetih letih službo kancelista, ki je na uradniški lestvici prva stopinja od z dolaj, in še to le začasno. Plača majhna, da še jeden sam človek ne more ob nji shajati, kamo li vsa družina, žena s četvero otrok, vajenih, kakor se je videlo, boljšega življenja, nego se hraniti s krompirjem, zeljem in kruhom. Otroci so hodili prav slabo oblečeni, do malega razcapani in posebno proti koncu meseca so stradali tako, da so sosedje slišali, kako so se jokali in vpili po kruhu. Očitati so sicer Gazoliju, da ne on, niti njegova žena ne znata gospodariti, ker začetkom meseca, ko potegneta plačo, preveč tratita; a kako se more govoriti o zapravljanji pri tako neznatnih dohodkih? Iz početka, dokler Gazolijeve razmere niso bile še bolj znane, pomagal si je s kreditom; pa ta vir je usahnil v kratkem času, ko je skoraj vsak trgovec, mesar in pek v tistem mesteci imel na rovaši Gazolijevo rodbino, pa zastonj čakal, da bi se poravnal dolg.

Uboštvo je torej rastlo od meseca do meseca, in ker so upniki začeli rubiti njegovo uradniško plačo, začel se je Gazoli bati, da bi ne izgubil službe, tembolj, ker je nemškega koncepta bil tako malo zmožen, da ga v pisarni niso mogli rabiti za družega, nego za prepisovanje in še to mu je šlo slabo izpod rok. Predstojnik bi se ga bil rad iznebil in ga je nagovarjal, naj prosi na druga mesta, kar je večkrat storil, pa zastonj. Ostal je, kar je bil in kjer je bil, ubog kancelist.

Ko je predstojnik uvidel, da se Gazolija ne more iznebiti in je sam imel večkrat sitnobe zavolj zaostajajočega dela, obrnil se je do višje instance s prošnjo, naj Gazolija premakne na drugo mesto ali pa naj ga začasno denejo v pokoj. Predstojnikov predlog se je potrdil, toda ker Gazoli ni bil stalno nameščen, nakazala mu se je plača samó še za tri mesece, potem pa se naj izpustí iz službe brez pokojnine. Predstojnik naznanivši to Gazoliju, tolažil ga je, da mu bo že preskrbel v tem času službo kje drugod; a malo mari mu je bilo za to; želel se ga je samó iznebiti iz urada svojega.

Ko je nesrečni Gazoli slišal to njega uničujočo vest, stal je, kakor okamenel pred svojim predstojnikom; ni slišal njegovih tolažilnih besed, po ušesih mu je donela le beseda: Brez službe, brez kruha, ti, tvoja žena, otroci tvoji! Zdelo se mu je, da je obsojen na smrt, na grozno smrt od lakote. Zdajci mu šine po glavi čudna misel ter mu za trenutek, kakor blisk temno noč, razsvetlí črno bodočnost nesrečne njegove obitelji.

Ohrabri se in vpraša s tresočim glasom:

„Ako pa zdaj umrjem, ali bi dobila vdova pokojnino in podporo za vzgojo otrok?“ In proseče je vzdignil svoje oči do predstojnika, kakor bi on imel odločevati o smrti in življenji.

Predstojnik ga začuden pogleda:

„Vi služite več ko deset let, a ker ste zdaj le začasno nastavljeni, nima vdova zakonite pravice do pokojnine. Toda jaz menim in dozdam se je še vselej tako ravnalo, da bi se vdovi vsekako dovolila pokojnina.“

Bledo lice kancelistovo se malo zarudí in na poluglasno ponavlja:

„Vsekako dovolila pokojnina.“

„Pa čemu to vprašujete?“ nadaljuje predstojnik. „Ali ste bolni? Tudi meni ste se že delj časa zdeli, da se sušite.“

Ubogi kancelist bi bil lahko odgovoril, da pač ni čuda, ako se suši človek, ki nima kaj prigrizniti. Pa molčal je, ker menda še slišal ni vprašanja, poklonil se, kakor po navadi in odšel iz sobe v pisarno, kjer je stala njegova pisalna miza obložena z akti. Toda ni sédel k mizi, še pogledal ni, kakšno delo ga čaka, prepisovanje se mu je že davno pristudilo, temveč snel je svoj klobuk s klina ter, ne da bi se poslovil od svojega tovariša, ki je po papirji praskal pri drugi mizi, odprl vrata in naglo odšel.

Ko je stal zunaj na čistem zraku, začel je preišljevati, kam. Sklep je bil storjen, trden sklep, da se hoče umakniti s tega sveta, kjer mu je vse izpodletelo in nima niti najmanjšega upanja do katere koli službe. Čemu še dalje gledati mizerije obiteljske, stokajoče žene, slabo opravljenih, stradajočih otrok? Ako čaka, da mu poteče obrok, potem bo popolen berač in nemara da ga odženó z obiteljo vred po odgonu nazaj v rojstveni kraj. Oj, kakšna sramota! Rajši umreti, le brž umreti! Ostane vsaj pokojnina za vdovo.

In Gazoli hitro stopa do stanovanja svojega, zmuzne se pod streho, kjer je védel, da visi vrv za sušenje perila, vzame jo in skrije pod svojo suknjo ter odide pri zadnjih vratih preko dvorišča na polje in v bližnji gozd. Stari hrasti so tam širili svoje veje, steze pa so vodile

na razne kraje. Nesrečni Gazoli si ogleduje drevje in konečno postojí pod hrastom, od katerega je sezala debela veja tako globoko do tal, da je bilo mogoče vrv oplesti okoli nje. Vzame kamen, priveže ga na konec vrvi in luča kamen preko veje. Potem zveže trden vozél in nategne vrv. Zdaj jo poskuša, ali dobro drží in se z rokama obesi na vrv. Ko se je prepričal, da ga drží, oddahne se in séde k hrastu, glavo pa nasloni na debelo z mahom obrasteno korenino. Vrv se mu ziblje pred očmi in se vije v prepihu, kakor kača in zdelo se mu je, da se iz vozla vanj opira dvoje bodočih očij in da proti njemu zija in piha kačja glava, da ga smrtno piči.

Strah pred smrtjo mu izpreletí vse ude in da bi ne gledal te grozne kačje pošasti, stisne oči. In zdaj, ko je bil gotov z vsemi pripravami in ga je ločilo le še malo trenutkov od večne smrtne teme, preživí v duhu še jedenkrat vse svoje težavno, pustó, neplodno življenje. Tam daleč na jugu, kjer se vedno jasno nebo razpenja nad italijanskim polotokom, živel mu je oče, mal avstrijski uradnik, conte Gazoli, naslednik stare plemenite, toda obubožane rodbine. Vzrastel je v majhnem mesteci, pa dasi je časih manjkalo vsega v hiši, v spominu so se mu prikazali dnevi brezskrbne mladosti v tistem čarobnem svitu, s katerim jutranja zarja rumení vrhove daljnih planin. In vidi se mladeniča v šolah; najpridnejši ni bil, pa preril se je tako daleč, da ga je oče spravil k nekemu uradu in s tem se je pričela njegova uradniška karijera, katera pa je obtičala že na prvih stopnjah, ker ni dostal tistih nesrečnih izpitov. Kaj to? Zlati dnevi so mu napočili, pri svojem ognjišči je užival z Marjeto sladosti prijetnega družbinskega življenja, če prav v skromnih in čimdalje tesnejših odnošajih, odkar se je množil mladi narastaj. Vse to tiho življenje je preminilo leta 1848. in valovi revolucije so odnesli Gazolija z drugimi avstrijskimi uradniki vred čez jezikove meje italijanske v severne kraje.

In pričela se je dolga vrsta temnih, nesrečnih dnij. Odtrgan od rojstvene zemlje, odkrušen od naroda svojega, prestavljen na tuja tla, bil je tujec med tujimi in potrt na duhu, oslavljen na telesi, kako bi mogel dobro opravljati službo svojo? No, zdaj se bliža koncu svojega trpljenja, še malo trenutkov in njegov duh, prost telesne teže, bode plaval po zraku, plaval čez mrzle, snegobebe planine in zopet bo videl preljubljeno domovino. Tam se bode spustil doli do mesteca na podnožji apeninskem in se oziral po tesnih ulicah, ali še stojí tista hišica z verando na sprednji strani, okoli katere se razkošno vije vinska trta? Na verandi je sedéval ob večerih in se pogovarjal z znanci, ki so hodili po cesti mimo hiše, otroci pa so skakljali okoli njega.

In zdelo se mu je, da res spet sedí na verandi in gleda po cesti, po kateri se bližata dva črno oblečena gospoda. Dobro sliši, kako se pogovarjata in na uho mu doné sladki glasovi máterinega jezika. Dvoje otrok pa beží pred njima in na glas in boječe kliče po očeti. Zdaj ga zagledata in že sta pri njem in objemata ga. On pa ju pritisne k sebi in vsi trije se smeje — tako srečno! Črna gospoda prideta bliže in bliže in zdaj postojita pred verando ter ga spoštljivo pozdravita. Kaj neki želita? . . .

V tem trenutku čuti Gazoli, da ga nekdo prime za rame in strese. Odpre oči in gleda ves zmeden okoli sebe. Starejši sin Alberto nagnen je nad njega in ga drži za ramo, hči Regina pa stoji pred njim in ga začudena gleda, za njo pa vidi dva črno oblečena gospoda.

„Kaj pa tu delate, oče?“ vpraša Alberto. „Povsod smo Vas že iskali. Ta dva gospoda bi rada z Vami govorila o važnih stvareh.“

Gazoli si mane oči in vstane, nejevoljen, da se mu je preprečilo, kar je nameraval in da se mora, če prav morebiti le za nekaj ur, zopet vrniti v to težavno in zoperno življenje.

Gospoda zdaj pristopita in starejši s klobukom v roki vpraša ga v italijanskem jeziku:

„Imam li čast, uklanjati se gospodu conteju Gazoliju, sinu conteja Aleksandra Gazolija?“

„Tako se je pisal oče moj in tako se pišem tudi jaz.“

„Torej,“ nadaljuje slovesno stari gospod in se pripogne globoko, „predstavljam se ponižno Vaši milosti, kot upravitelj pokojnega gospoda marquisa Umberta Gazolija, ter se priporočam prihodnjemu svojemu gospodarju, naj mi bode tako milosten, kakor ranjki marquis.“

„Jaz Vas ne razumem,“ reče Gazoli in ne vé, ali bedí ali še sanja.

Mlajši gospod, katerega je starejši predstavil za notarja, zdaj potegne pismo iz žepa.

„Blagovolite prebrati to pismo in ako Vam drago, skazati mi tisto zaupanje, s katerim me je počastil pokojni Vaš strijc.“

Gazoli razgrne pismo in bere, da ga je marquis Umberto Gazoli v Turinu postavil glavnim dedičem premoženja svojega in da s tem majorat in fidejkomis marquisa Umberta Gazolija prehaja na njega. Bere in zopet bere, a ne verjame svojim očem.

V tem zgovorni stari gospod pripoveduje, da pokojni marquis Umberto ni hotel ničesar slišati o svojih žlahtnikih, ker so ga vedno nadlegovali s prošnjami za podporo. Imel pa je zapisane vse bližnje in daljne še živeče sorodnike in kateri izmed njih ga je prosil, naj mu dá kaj podpore, ni mu je odrekel prvič, a zaznamenoval ga je, da mu ne dá no-

bene dedščine. In tako so bili tekom let drug za drugim prečrtani in ostal je jedini kancelist Gazoli, kateri se nikdar pri njem ni bil oglasil s kako prošnjo.

Stari gospod, kateremu je tekel jezik, kakor klopôtec ob vetru, hvali modrost in previdnost, da Gazoli nikdar ni zahteval od marquisa Umberta kake miloščine ali kakega posojila. Toda Gazoli je bil strijca svojega le zaradi tega pustil v miru, ker ni prav védel zanj in zaradi oddaljenega sorodstva tudi ni pričakoval nobenega povoljnega odgovora.

„In zdaj,“ konča napósled upravitelj besedovanje svoje, „vabim Vašo milost, da se odpeljete z nama v Turin in prevzamete marquisovo dedščino.“

„Kolika je ta dedščina?“ vpraša Gazoli.

„Našli smo po smrti,“ razklada notar, „v raznih omarah skritih državnih papirjev v vrednosti pol milijona lir, druga posestva so pa tudi toliko vredna, če ne več.“

„Pol milijona lir!“ ponavlja Gazoli. „In to da bi zdaj bilo vse moje?“

„To in kar je hiš in posestev,“ potrди notar.

„Ali bedim ali sanjam?“ mrmra Gazoli. „Alberto, si res ti in Regina, je li res, kar slišim? Stisni mi roko, prav trdo, da vé m, da ne spim.“

Alberto in Regina se smejeta na glas in ga vlečeta za roki.

„Čutim, vidim, slišim. Torej bedim! Moj Bog, kakšna izprememba!“ In v mislih dostavlja: „Le nekaj minut pozneje in našli bi mrtvega moža.“ Plaho vzdigne oko do veje, od katere je visela usodna vrv. Zagledala sta jo tudi otroka in nánjo se obešala in se zibala.

„Stráni, le hitro stráni odtod in domóv,“ vsklikne Gazoli in hiti po stezi iz gozda uplašen, kakor bi ga preganjala divja zver.

Ne bom Vam opisaval veselja v Gazolijevi obitelji, niti začudenja po vsem mesteci, da, po vsem Gorenjskem, ko se je raznesla vest o velikanski dedščini poprej tako ubogega kancelista Gazolija.

Zdaj so vsi ponujali, česar so želeli v Gazolijevi hiši in vsak je hotel biti že od nekdanj najboljši prijatelj bivšemu kancelistu. In kako so ga zdaj hvalili vsi, njega in ženo in otroke!

Kmalu potem se je odpeljal Gazoli v blaženo Italijo in ko se je vrnil dva meseca pozneje, pripeljal se je v elegantni kočiji z livrevanimi strežaji.

Gospod conte Gazoli živi po zimi na Luškem, po leti pa se pripelje na Gorenjsko in ostane po več tednov v mesteci, kjer je prebil najhujša leta življenja svojega, ali pa na graščini svoji, ki jo je kupil ne daleč od tod.

Gospod Florijan je končal svoje pripovedovanje in umolknil.

„Pa da Vi vse to tako natanko véste! Kajti toliko fantazije Vam ne prilastujem, da bi zmislili vse te podrobnosti.“

„Zakaj ne? A, da resnico povém, slišal sem vse iz ust marquisa samega, s katerim sva že poprej bila znana in ki mi je to pravil, ko sva se jedenkrat sprehajala po tistem gozdu.“

„Je li res podedoval tako velikansko premoženje?“ vprašam.

„Pravijo, da prej več, kakor menj. Živí pa zdaj prav po knežje, skoraj bi dejal, da zapravlja. No, s takim bogastvom se dá že shajati nekaj časa.“

„Konečno,“ menim jaz, „utegne pa le usahniti.“

„Mislim, da ni mogoče. Saj so že letne obresti lepo premoženje.“

Tega pogovora sem se spominjal, ko sem letos bral v časnikih sledečo notico:

„Danes so našli v gozdu pri . . . na Gorenjskem conteja Alberta, ležečega pod nekim hrastom s strelno rano na čelu. V desni roki je držal še revolver in ni dvojiti, da se je sam usmrtil. Uzrok samoumora so bajè slabe premoženjske razmere. Upníki so mu ves imetek zarubili in te dni se prodá poslednje njegovo posestvo po eksekutivni dražbi.“

Usoda, katera je prizanesla očetu, pehnila je sina v nesrečo in smrt. —



## Drobne pesmi.

- |  |            |  |
|--|------------|--|
| <p>Plava listič po jezernu<br/>Nežni, zgodaj veli,<br/>O povèj mi, kam li plavaš,<br/>Listič osameli? . . .</p>                        | <p>12.</p> | <p>Listič veli, plavajoči<br/>Ti srcé si môje . . . .<br/>Skrijte, skrijte kakor lista<br/>Poti so i tvôje! . . .</p>                                    |
| <p>Letos pa je rano<br/>Slana dol pokrila,<br/>Travo in cvetice,<br/>Vse je pobelila.</p>  | <p>13.</p> | <p>Ni pokrila doli,<br/>Ni cvetic, ni trave<br/>Pobelila pa je —<br/>Láse môje glave.</p>  |
| <p>Tiho bom prenašal in molčé<br/>Svojega srcá temná gorjé;<br/>Togo v prsno bom globíno skril,<br/>Čez obráz pa bodem mir razlil;</p> | <p>14.</p> | <p>Skril bom vse, bridkóst in jád,<br/>Če lo tebi cvéla bo pomlád,<br/>Če radóst bo nosil tvoj obráz;<br/>Kaj kalil bi tvojo srečo jáz?<br/>Svojmir,</p> |